

szembe akarná állítani a történeti nyelvvizsgálat művelődéstörténeti és lélektani szempontját az utóbbi rovására, de amint a részletes tárgyalás több helyén látjuk, maga is tisztában van vele, hogy a nyelvi változásokat legmélyebben megvilágító, közvetlen ok mindig a lelki ok, a beszélő lelkében végbement folyamat.

Jó szolgálatot tesz ez a könyv a nyelvtudomány munkásának, mert összefoglaló jellege megkönnyíti a további kutatást. De érdemes olvasmány a művelt embernek is: színes mozaikképei alkalmasak arra, hogy előmozdítsák nemzeti életünk nem egyedüli, de mindenesetre elsőrendű szellemi értékének, nyelvünknek megbecsülését és bensőbb ismeretét.

Sági István.

A. Hekler: Kunst und Kultur Pannoniens in ihren Hauptströmungen. (Különlenyomat a Bulč-émlékkönyvből.) Az archaeológiai kutatás nem elszűnik meg a mult emlékeinek egyszerű feltárásával és leírásával. Ez csak előmunka, melyen tovább kell építeni, beállítani az emléktárgyat környezetébe, s kimutatni, hogy milyen szeme azon láncolatoknak, melyek egészét egy-egy politikailag vagy etnográfiailag elhatárolható helyen az illető vidék művészetének és kultúrájának nevezzük. Elszigetelten sohasem nézhetjük a mult emlékeit, — mert ez a tudomány elszáradását jelentené; ellenkezőleg, keresnünk kell az összefüggéseket, azokat a határokat, melyek közreműködhetnek, s hatással voltak keletkezésükre. Így tudjuk elválasztani azután, hogy mi a helyi invenció, s mi az, minek létrejötté idegen hatás eredménye.

A hazai kutatásoknál a római kor emlékeire alkalmazandó legelőször e szempontok figyelembe vétele. Pannónia kultúráján rajta van a római birodalom művészetének nivelláló ereje. A különböző kultúrközpontok vívmányainak és művészi jellegzetes vonásainak emléktárgyainkon való visszatükröződése bizonyíték, hogy a dunamenti tartomány kultúrélete és művészete, ha abszolút érték tekintetében igen, mozgalmasság tekintetében semmivel sem áll mögötte más tartományokéi mögött.

Hekler Antal kutatásai már eddig

Napkelet.

is megmutatták a helyes utat a római kori emléktárgy megértéséhez és értékeléséhez. Jelen tanulmánya egy útmutató, mely összefoglalja az eddigi részletkutatások eredményeit, de egyúttal kiinduló pont, melyet követni kell a kutatóknak, hogy a pannóniai-római kultúra lényegéről és az egységes rómaiság életébe való bekapcsolódásáról szóló ismereteinket előbbre vihessék.

Hazánk földrajzi fekvése a római korban megmutatta már kulturális rátermettségét: nemcsak magába szívta az idegen hatásokat, hanem továbbadta úgy kelet, mint nyugat felé. E vonása miatt nemcsak egy kis kör tekintheti magáénak, hanem általános érdekűvé válik. A pannóniai római kultúra korai pusztulását igazi veszteségnek kell tekintenünk. A népvándorlással járó szörnyű pusztítás legerősebben hazánkat érte, elpusztult az elkészített alap, melyre támaszkodva a honfoglaló magyarság állami kiépítését és kulturális életét nyugodtabban megteremthette volna, a germánokéhoz hasonlóan.

Hekler kutatásainak eredménye, hogy ismerjük a pannóniai-római kultúra különböző, időben elhatárolható szakaszait.

A római kultúra befogadására elő volt készítve a talaj. Az itt lakó kelta törzsek előtt már ismeretes volt a római kultúra nem egy vívmánya. A rómaiság kultúrájában tovább él a keltaság hagyománya, s ez a Kr. u. I. évszázad emlékein fölismerhető. A kelták síremlékeiről tudjuk azt, hogy megőrizték nemzeti viseletüket, s a klasszikus mitológia jeleneteit is kelta módon fogták fel. Ez az I. évszázad volt az, mely az itáliai kultúra igazi letéteményezőjének nevezhető. Az itáliai művészi tárgyak és import-árúk mutatják meg, miként hódítja meg vidékünket az új kultúra számára a katonaság és a velük együtt letelepülő polgári elem: hivatalnok osztály és kereskedők. Itáliában divatos falfestéssel díszítik már ekkor a balázcai villát, s az elhúnytak síremlékein is az észak-itáliai stílfarmákat követik.

A II. században megváltozik e kép. Gallia hellenisztikus hatásokat közvetít. A galliai ipari termékek gazdag importja mutatható ki, mellettük a germániai gyárak is kive-

szik részüket. Mi sem természetesebb, hogy ez a szoros kapcsolat új szint és új stílust jelent a pannóniai művészetre. Itt megelégszünk azzal, hogy egyedül a köemlékek díszítő elemeire hívjuk fel a figyelmet.

A II. században egyébként thrák csapatok révén keleti elemek is eljutnak Pannóniába. Ez azonban csak a III. századtól kezdve lesz általános, mikor syr esapattestek révén állandó összeköttetés létesül Kelet és Pannónia között. Antiochia és Alexandria kultúrája ekkor már a pannóniai rómaiságot is rabul tartja. Még a keleti inkrustációs falfestés divata is eljut a Dunamentére.

Hogy ezen virágzó kultúra a IV. században pusztulásnak indul, — mit az egykorú auktorokon kívül az emlékenyag elszegényedése is bizonyít — azt a keletről feltarthatatlanul előretörő néphullámok okozták. Az egykor virágzó kultúra helyén csak emléke él a múltnak, mire a magyarok a népvándorlás utolsó hullámaival eljutnak a Dunamentére. Örökségül nem maradt reájuk egyéb, mint a kolóniák és municipiumok romjai, melyekre első városait alapítják.

Hekler ezen kis tanulmányában olyan kulesot adott a pannóniai rómaiság emlékeit kutatók és irántuk érdeklődők kezébe, melynek segítségével megismerhetik, hogy mire volt képes a rómaiság erőkifejtése. Megelevenednek a régi századok, színesek lesz az itt folyó élet —, az emlékek szólnak meg maguk és beszélnek a dunántúli föld kultúrafogadó és termékenyítő erejéről.

Nagy Lajos.

Szentgyörgyi Czeke Vilma: *Az éneklő tulipán.* Pallas-kiadás. 75 l. Ez a kis mesekönyv, mely a címben jelzett tulipánon kívül még „a két okos csacsi”-ről, „egy kacagó és síró királyleány”-ről, a „farsang tündérei”-ről, „az aranyszívű királyleány”-ről és a „Senkifia”-ról mond el többé-kevésbbé érdekes történeteket, a címlap belső oldalán olvasható miniszteri ajánlásból következtetve, elsősorban az elemi iskolai ifjúságnak van szánva. Céljának bizonyára meg is fog felelni, mert tartalmában, előadásában és célzatában aránylag kevés van, ami zökkenőt jelenthet közönsége szem-

pontjából. A hivatalos bíráló előszavában kiemelt alapfogdotatok (Jó tettért jót várj; a hiúság és nagyravágyás káros, stb.), melyekbe — anélkül hogy kirívó lenne — olykor némi időszerű vonatkozás vegyül, csakugyan nevelő értékűek. Más kérdés természetesen, hogy mennyi költséggel érvényesülnek. A mese, főképp a gyermekmese, kényes műfaj. Igénytelen köntösében talán a múzsa legdédelgetettebb pártfogoltja. Hatása csak akkor teljes, ha az érzés és képzelet forró öllekezése ad neki szárnyat s ha nem hiányzik belőle az a bizonyos bujkáló kellem, amit szavakba sem tudunk foglalni, csupán a szívünkbe lopódzó édes gyönyörűség tudatja, hogy részünk volt benne. Jelen esetben a legilletékesebb választ a fölvetett kérdésre a kis olvasók remélhető érdeklődése fogja megadni.

A. B.

Bevezetés a történetfilozófiába. (Írta Braun Ottó. Ford. Pukánszky Béla. Filozófia Könyvtár. Szerk. Kornis Gyula. 2. sz.)

Vannak tudományok, melyek nem könyvalakban élnek, hanem könyvformában csak olykor-olykor jelennek meg. Talajuk kint van a harcos életben, emberek küzdeleiben, vágyaiban és eszméiben. Ide tartozik a történetfilozófia is, a történeti fejlődéselmélet kritikai tudománya. Mióta az embernek megadatott az, hogy tudatos életet éljen, s fejlődésében, irányválasztásában önmagának legyen felelős, mindig foglalkoztatta a „hová” kérdése. Merre tart az emberi fejlődés, minő erőkre támaszkodhatunk, hogyan értékeljük az emberiség eddig megtett életútját — ezek a kérdések *nem voltak* és nem lehetnek könyvtári gondolatok, hanem küzdő életelvek, melyek sokféle tudománynak adtak anyagot és sürgető problémát. A nagy történetfilozófusok nem is mindig szakfilozófusok, hanem életet látó s életért küzdő hatalmas egyéniségek, egy Augustinus, egy Rousseau, egy Comte. Hogy irodalmunkban egy Széchenyi és Madách történetfilozófusok is, tudott dolog (igen jellemző: nagy egyéniségek rendszerint történetfilozófusok „is”). A történetfilozófia véna ott lüktet minden széles horizontú alkotó emberben, kiben új jövők szikrája él.